

Invitació al treball comunitari: com innovar en la construcció de les noves ruralitats

Invitation to community work: how to innovate in the construction of new rural realities

M. Rosa Guixé i Valls¹ i Imma Quintana i Portolés²

Resum

Aquest article ofereix elements de reflexió sobre la intervenció social i el treball comunitari en l'àmbit rural. S'emmarca en els estudis promoguts en l'àmbit de les ciències socials i se situa en l'anàlisi de les transformacions socials en el medi rural i en l'estudi de la intervenció social i comunitària en aquest medi. L'itinerari d'aquest article s'inicia amb un apunt sobre la transformació del medi rural en un context de canvi d'època en el marc en què treballen els serveis socials, presenta les habilitats i estratègies que ha de promoure el/la professional de la intervenció social en el medi rural i exposa l'especificitat del treball comunitari en aquest medi. Tanquem la nostra aportació amb unes propostes de treball per promoure un major coneixement i anàlisi d'aquesta pràctica professional.

Paraules clau: Sociologia rural, treball social, medi rural, ruralitats, serveis socials, treball comunitari, acció comunitària, gènere, inclusió social, desigualtat social.

Per citar l'article: GUIXÉ i VALLS, M. Rosa i QUINTANA i PORTOLÉS, Imma. Invitació al treball comunitari: com innovar en la construcció de les noves ruralitats. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, desembre 2014, n. 203, pàgines 76-87. ISSN 0212-7210.

¹ Treballadora social. Directora tècnica de l'àrea de Benestar del Consell Comarcal de l'Alt Empordà. rguixe@altemporda.cat.

² Doctora en Ciències Polítiques i Sociologia. Tècnica d'inclusió social del Consell Comarcal de l'Alt Empordà. iquintana@altemporda.cat.

Abstract

This article offers elements of reflection on social intervention and community work in rural settings. Framed in the studies promoted by Social Sciences, it is oriented to the analysis of social transformation in rural areas and the study of community work in this environment. The itinerary of this article begins with a note about the transformation of rural areas in the context of a new era in which social services are working, presents the skills and strategies needed to promote social intervention in rural settings and exposes the specificity of community work in this environment. We close our contribution with work proposals to promote a better understanding and analysis of this professional practice.

Key words: Rural sociology, social work, rural setting, rural realities, social services, community work, gender, social inclusion, social inequality.

Aquest article té com a finalitat facilitar elements de reflexió sobre la intervenció social en l'àmbit rural i el treball comunitari a Catalunya. Centrem aquesta aportació en el marc dels estudis promoguts en l'àmbit de les ciències socials i, en concret, per la sociologia rural, la sociologia de gènere i el treball social centrats en l'anàlisi de les transformacions socials en el medi rural. La finalitat és copsar com els serveis socials s'estan adaptant a una realitat rural canviant, conèixer com es promou l'acció comunitària en els municipis rurals i fer un apunt sobre quines són les habilitats i estratègies que els i les professionals de la intervenció social necessiten per orientar aquest treball comunitari. L'article es clou amb unes propostes bàsiques per enfortir i innovar en aquesta pràctica, orientar la recerca i créixer en coneixement en aquest terreny d'estudi.

La reflexió sobre la intervenció social en l'àmbit rural i el treball comunitari que

es presenten en aquest article cal emmarcar-los en el moment actual, en què els serveis socials estan immersos en una situació permanent d'emergència i han de fer front a un creixement de la demanda sostingut des que va esclatar la crisi. Aquesta situació ha reforçat la institucionalització dels serveis socials i la seva visibilització com a proveïdors de serveis i distribuïdors de prestacions i ajuda assistencial. Com indica García Roca (2006), aquest fet ha debilitat els serveis socials bàsics perquè els professionals gestionen, sobretot, recursos escassos i els queda poc temps per al treball comunitari. Una realitat que, d'altra banda, presenta un espai d'oportunitat per als serveis socials en tant que promovent el treball comunitari es pot treballar per una transformació social més gran.

El model d'intervenció social desplegat fins ara ha generat una forta càrrega de gestió i de burocràcia en els equips i no està satisfent prou els professionals, que

veuen com, d'una banda, les seves funcions queden fortament limitades per l'administració i la gestió de recursos i, de l'altra, són percebuts pels ciutadans com a buròcrates "que no resolen els problemes de la gent".

Malgrat aquesta realitat, els equips dels serveis socials al territori rural no només estan gestionant la resposta a aquesta emergència sinó que també estan promovent estratègies d'intervenció social que van més enllà. Amb dificultats i no sempre amb els instruments adequats, estan portant a terme treball grupal amb població vulnerable, i, en alguns casos, s'estan impulsant processos de treball comunitari. Al mateix temps, s'estan entomant altres processos en curs que permeten innovar i reforçar aquestes intervencions.³

Els serveis socials en el medi rural

La recerca sobre la pràctica del treball social en l'àmbit rural s'ha començat a desplegar fa pocs anys en el nostre context. Gran part del coneixement bàsic sobre la pràctica del treball social rural està formulat des de les narracions, els estudis de cas i els models conceptuals sobre la comunitat i la ruralitat. Bona part d'aquest coneixement s'ha generat des de les ciències socials, i en concret ha estat desenvolupat per disciplines acadèmiques que estudien la ruralitat i l'exclusió social com ara la sociologia, la psicologia, l'educació i el treball social.

Com indica Riebschleger (2007), en els darrers anys diversos autors han analitzat com s'han configurat els serveis socials en el medi rural, han incidit en l'estudi de la pràctica professional i s'han centrat en l'anàlisi del treball comunitari.⁴

El que proposem en aquesta primera part de l'article és facilitar elements d'anàlisi que ens permetin descriure quins factors propis del medi rural incideixen en la gestió dels serveis socials en el medi rural i condicionen el treball comunitari.

La gestió quotidiana i l'evolució dels serveis socials en el medi rural no es poden desvincular dels diversos processos i canvis socioeconòmics de gran abast que estan transformant el món rural en els darrers anys. Els canvis en el món del treball i les noves tecnologies, les migracions i els canvis en les famílies, entre d'altres, estan configurant uns territoris en els quals conviuen persones d'orígens diversos, amb estructures familiars més plurals, amb llocs de treball heterogenis que configuren interessos i identitats més fragmentades.

Mentre que l'enfocament quantitatiu insisteix a delimitar espacialment el que és rural,⁵ l'enfocament qualitatiu caracteritza

³ Ens referirem, en aquest cas, als Plans Locals d'Inclusió Social o a accions emmarcades en el programa Salut i Crisi que la Diputació de Girona ha posat en marxa a les comarques gironines des de fa dos anys.

⁴ Vegeu, entre d'altres, Martínez-Brawley (1990), Fiske (2003), Daley i Avant (2004), Templeton i Mitchell (2004) i Riebschleger (2005).

⁵ Els criteris més habituals que s'han utilitzat a nivell internacional i per diversos organismes i institucions defineixen el territori rural en funció de la densitat de població, la presència o absència de serveis, la grandària del municipi en funció de la població o el pes de l'activitat agrària, entre d'altres indicadors. Des de la perspectiva geogràfica, l'anàlisi de la ruralitat i la seva definició té una base quantitativa i descriptiva.

za allò rural en els seus processos, estructures i percepcions socials. En aquest cas, destaquen les transformacions que s'estan produint en els territoris rurals en un context de modernitat avançada, en el marc de processos de caire econòmic, social i cultural que conflueixen en el canvi d'època.

Tal com en el seu moment Fumàs *et al.* (2002) van posar de manifest davant la Comissió d'Estudi de la problemàtica del món rural del Parlament de Catalunya, en els municipis rurals hi ha població gran que viu sola, l'oferta de serveis especialitzats i descentralitzats és poc viable i es fa complex acostar els recursos comarcals a aquests municipis. En aquest context, la capacitat tècnica i creativa dels professionals és clau en tant que han de ser capaços d'adaptar els recursos existents, poc flexibles, a una gran diversitat de situacions, en un marc en què les característiques municipals i administratives (ajuntaments molt petits, manca de pressupost, visió parcel·lada de l'atenció social des d'un vessant assistencial, manca d'espais, entre d'altres) fan difícil aquesta intervenció.

D'altra banda, com sostenen Little i Jones (2000) en el marc dels estudis del món rural i de gènere, els municipis rurals es troben cada vegada més propers als urbans en allò que té a veure amb la vida quotidiana. Sovint, per descriure la realitat rural i els factors que més condicionen la vida quotidiana en aquest medi, s'iden-

tifiquen problemes o mancances com ara les dificultats de mobilitat, l'accés limitat a serveis especialitzats en l'àmbit formatiu i la salut, la limitació de recursos i professionals en el territori o un desenvolupament socioeconòmic menor, la fractura digital o les mobilitats permanents. Aquests factors tenen un impacte diferent en les persones segons el seu gènere, edat, origen o ètnia, la seva estructura familiar i la seva situació, que poden incidir en els processos d'exclusió social de la població rural i en la cronificació de desigualtats socials al territori.

Si avui podem identificar un tret sociològicament significatiu de la ruralitat és, segurament, el sentiment fort de comunitat. Mentre que el concepte de municipi rural defineix un medi geogràfic, el concepte de ruralitat fa referència a una cultura o forma de vida vinculada a aquest medi. Les noves imatges de la ruralitat mostren espais on es poden donar situacions més favorables al desenvolupament d'activitats per satisfer necessitats de convivència, de reciprocitat veïnal i de relacions primàries. Hi ha una forta valoració simbòlica de la petita col·lectivitat i de les relacions personals que s'hi estableixen, així com del nivell i qualitat de vida. En el medi rural les xarxes de suport familiar i/o veïnal per atendre necessitats quotidianes (cura dels fills i gent gran, per exemple) ocupen una posició central. En aquest escenari, més

Aquesta perspectiva defineix les àrees o municipis rurals d'acord amb característiques socioespacials. En aquest marc, destaquen els treballs de l'OCDE per classificar els municipis en rurals o urbans segons la densitat de població (OCDE, 2006). Segons l'OCDE, es consideren municipis rurals els que tenen una densitat inferior als 150 habitants per quilòmetre quadrat. L'estadística oficial considera el territori rural en funció de paràmetres demogràfics i agrícoles: a) Municipis rurals (menys de 2.000 habitants); b) Municipis intermedis (entre 2.000 i 10.000 habitants); c) Municipis urbans (més de 10.000 habitants).

que de ruralitat sembla més escaient parlar de noves ruralitats (QUINTANA 2011).

Aquestes noves ruralitats, més plurals i diverses, presenten una ciutadania més diversificada, amb necessitats quotidianes i demandes més heterogènies. Es constata un canvi en les relacions familiars, les dones treballen dins i fora de l'àmbit domèstic i tenen dificultats concretes per conciliar agreujades per la dificultat de mobilitat geogràfica; es detecta un nombre elevat de persones grans amb nivells de dependència o habitatges deficitaris, i una part significativa de les dones es dedica a tasques de cura. Com assenyalen Monreal i Del Valle (2010), aquests rols històricament han estat molt diferenciats pel gènere.

Així mateix, en d'altres etapes vitals com la infància i l'adolescència es posen de manifest dificultats específiques per mantenir relacions amb els iguals que vagin més enllà de les que es promouen en l'àmbit escolar. Es detecten, igualment, dificultats concretes per a l'emancipació dels joves, en tenir majors dificultats per garantir-ne la mobilitat individual i l'accés a recursos formatius o ofertes laborals de millor qualitat. En aquest context, la intervenció social té més dificultats per abordar aquestes problemàtiques socials des dels nivells d'especialització que serien òptims, per exemple, en relació amb l'atenció a la infància en risc, a la violència de gènere o a la prevenció de drogodependències.

En aquest marc general, factors d'ordre divers conflueixen en les trajectòries vitals de les persones que resideixen en el medi rural, i en funció dels eixos de desi-

gualtat (edat, gènere, origen o ètnia i classe social) es generen processos de risc, vulnerabilitat i exclusió social. Aquesta situació es concreta en demandes d'atenció i cura que necessàriament han de tenir un grau alt d'adaptació i flexibilitat. D'altra banda, hi ha necessitats socials que poden quedar invisibilitzades, o fins i tot es pot detectar un cert ocultisme sobre necessitats socialment tabú (com ara situacions de maltractament, de violència masclista o situacions derivades de les condicions de vida i de la manca de salut).

La vida quotidiana està més exposada a la comunitat, i sovint mantenir l'anonimat és més difícil. Hi ha una certa vigilància informal i control social per part dels veïns i veïnes, i en alguns casos pot existir una "cultura del silenci" i les persones poden tenir més dificultats per accedir als serveis socials. D'altra banda, es treballa amb col·lectius fortament estigmatitzats tant per la comunitat com pels professionals, com poden ser les persones transeünts, els treballadors temporals o les persones d'ètnia gitana.

En el medi rural es poden identificar actius o recursos que les persones, les comunitats i les poblacions poden activar per tal de mantenir el seu benestar, com les xarxes de suport informal, la participació social i la pròpia comunitat. Els serveis socials coneixen aquesta realitat complexa i el seu funcionament, en segueixen l'evolució i hi intervenen professionalment. Les xarxes informals són un suport bàsic per a la vida quotidiana i un actiu no només per a les persones i les comunitats, sinó també per als serveis socials.⁶

⁶ Per conèixer amb més detall la configuració d'aquestes xarxes informals en l'atenció de les persones grans en el medi rural, vegeu Monreal i Del Valle (2010).

Habilitats per a la intervenció social en el medi rural

Aquesta realitat rural més complexa i plural reclama perfils professionals força polivalents, que despleguin un conjunt d'habilitats i accions que facilitin no només l'atenció de les necessitats individuals, sinó també que s'orientin al desplegament del treball amb la comunitat rural.

Com assenyalen Prat *et al.* (2010), la mirada que tenen els professionals de la intervenció social en el medi rural es construeix, sobretot, en la interacció, en el procés de creació de vincles amb les persones, amb d'altres professionals, en els intercanvis amb ciutadans dels entorns associatius i polítics, en codis i valors relacionats amb pertinences socials específiques. El treball en xarxa, que requereix una participació activa de tothom, demostra que aporta molts avantatges per al benestar dels ciutadans i de la pròpia comunitat quan s'orienta a establir espais de coordinació entre els serveis socials i les entitats socials i ciutadanes del territori.

La intervenció professional en el medi rural posa en evidència com, per fer possible el treball comunitari, els professionals han d'adoptar una posició molt activa en el lideratge dels projectes. El seu rol està molt condicionat per la proximitat. El coneixement entre persones, entitats i serveis és un punt fort i facilitador que possibilita la creació de vincles socials i ajuda el professional a situar-se com a referent. Amb tot, aquest posicionament rellevant

del professional també és una eina de doble tall: és més difícil mantenir l'anonimat quan el control social de la comunitat és elevat. Sens dubte, aquesta realitat requereix una gran dosi de valentia, però alhora també comporta una gran satisfacció professional i personal.

En aquest marc de treball, seguint la proposta de Riebschleger (2007), es poden diferenciar quatre àmbits rellevants de la pràctica professional en el medi rural: 1) el treball amb la comunitat; 2) la necessitat d'establir connexions i vincular recursos i serveis; 3) la pràctica professional generalista i 4) la gestió de la diversitat.⁷

En primer lloc, el professional desplega habilitats específiques per reforçar el seu coneixement sobre les persones, les famílies, els grups, els recursos i les xarxes informals, tenint en compte que la xarxa formal de serveis de benestar és insuficient. És rellevant radiografiar "el bon veïnatge" de la comunitat rural i capacitar i empoderar nous lideratges rurals en contextos on els valors tradicionals tenen un major pes.

En segon lloc, pel que fa a establir connexions i vincular recursos, és necessari entendre les relacions socials que s'estableixen en cada comunitat. El professional en aquest context és molt visible i ha de ser hàbil en el treball en xarxa, en tant que es pot trobar en entorns poc oberts a l'exterior, i és estratègic mantenir una actitud "vigilant". Els professionals han de fer un esforç més gran per, en la mesura que sigui possible, mantenir la seva vida professional i priva-

⁷ Riebschleger (2007) promou una recerca centrada en conèixer les opinions i coneixements dels professionals des de la seva pràctica quotidiana. Amb aquesta finalitat, en aquest article presenta els resultats de dos *focus-group* amb professionals orientats a identificar les característiques de la intervenció social en el medi rural.

da fora del focus, per tal de preservar espais d'intimitat i la confidencialitat que exigeix la seva pràctica professional.⁸

Igualment, precisament perquè les relacions personals són més properes, cal partir d'aquesta realitat per promoure espais de treball informals amb d'altres professionals i membres de la comunitat. L'altra cara de la intervenció social en el medi rural és l'aïllament professional motivat per la distància geogràfica dels centres de decisió, la manca de suport dels iguals i la poca concreció de l'encàrrec formulat per l'Administració. En aquest escenari, les TIC haurien de ser l'instrument capacitador que permetés millorar aquest suport i facilitar un accés permanent als grups de professionals, a la formació o a l'intercanvi d'informació entre professionals.

En tercer lloc, pel que fa a la pràctica professional, els professionals en el medi rural han de ser generalistes i polivalents. Tot i que la pràctica en el medi rural té beneficis en termes de "major independència o més autonomia", també és cert que hi ha fortes càrregues de treball i de responsabilitat informal. El professional ha de ser flexible, creatiu i innovador, ha de conèixer i gestionar adequadament la seva capacitat d'influència i el seu temps. Igual-

ment, ha de saber gestionar una major pressió directa dels ciutadans.⁹

Finalment, la realitat social del medi rural reclama, novament, un treball més comunitari, que requereix un desplegament intel·ligent de les habilitats i competències socials i culturals dels professionals. Cal conèixer els valors de la comunitat i les normes no escrites, i és molt important l'escolta activa per construir sobre les fortaleses de la pròpia comunitat. Els professionals han de cercar la informació en els grups socials, han d'esdevenir *insiders*, persones de confiança, i ser percebuts com persones referents per a la comunitat. Els professionals en el medi rural obren portes a la comunitat (*trusted gatekeeper*). És rellevant promoure una mirada no estigmatitzant de la realitat rural que contribueixi a reduir estereotips negatius.¹⁰

Tanquem les reflexions introduïdes en aquest apartat amb un darrer element a tenir en compte: la praxi en el medi rural planteja dilemes ètics concrets. Apuntem, com destaquen Daley i Hickman (2011), el fet que aquests dilemes ètics es poden plantejar, en alguns casos, quan hi ha dèficit d'experiència professional o de supervisió, quan els professionals són molt

⁸ En aquest escenari, com assenyalen Brownlee *et al.* (2012), les relacions múltiples formen part de la pràctica professional, i és clau la capacitat i l'habilitat del professional per gestionar adequadament la informació que coneix de les persones amb les quals treballa i la comunitat.

⁹ En aquest marc, tal com apunta McNellie (2001), el terme generalista fa referència a un professional especialista que té una formació avançada en àrees generals de serveis socials però que desplega habilitats específiques per treballar amb la persona i el seu entorn, per saber optimitzar els serveis i recursos dels sistemes públics d'atenció a les persones i posar-los en relació amb el treball comunitari.

¹⁰ Sovint, en el medi rural, es percep discriminació entre grups socials, que pot significar etiquetar les persones segons la seva situació o condició. Aquesta realitat pot conduir a actituds racistes, sexistes i/o homòfobes. Igualment, en les comunitats rurals l'estratificació de classe està força establerta, per la qual cosa és rellevant gestionar adequadament la diversitat de la pròpia comunitat.

coneguts per la comunitat, quan hi ha una major visibilitat social i no sempre es pot garantir la confidencialitat i l'anonimat de les intervencions i quan les relacions dels professionals amb els ciutadans, els veïns i veïnes o els grups socials poden ser complexes i múltiples.¹¹

Treball comunitari i medi rural

El treball comunitari és un procés que permet millorar les condicions de vida d'una comunitat determinada (Marchioni, 1999).¹² Els professionals de la intervenció social que promouen aquest treball no sempre compten amb els recursos, els agents o les aliances necessàries per endegar aquests processos. La comunitat no és només la població del medi rural, sinó que també està integrada pels recursos tècnics i professionals, per les administracions, les empreses i les entitats d'un territori. Al mateix temps, el treball comunitari és un procés participatiu que vol incidir en les relacions socials per aconseguir algun tipus de canvi social que tingui una incidència positiva en les condicions de vida i de convivència de les persones d'aquella comunitat (CARMONA i REBOLLO, 2009).

En aquest marc general, per aprofundir en l'anàlisi del treball comunitari i el medi rural a Catalunya caldria plantejar, al nostre entendre, les qüestions següents:

- 1) Els equips bàsics d'atenció social estan promovent treball comunitari en el medi rural? En què es concreten aquestes experiències?
- 2) Quines dificultats planteja el treball comunitari en l'àmbit rural?
- 3) Quins són els reptes que planteja als professionals?
- 4) Com es poden capacitar els professionals per treballar i innovar en aquesta direcció?
- 5) Qui ha de liderar aquests processos en el medi rural?
- 6) Les intervencions que es porten a terme estan generant canvis substancials?

No és objecte d'aquest article respondre aquestes qüestions, que requeririen una anàlisi en profunditat. Amb tot, sembla interessant apuntar les reflexions que aquestes mateixes preguntes han suscitat en els responsables dels equips d'atenció social bàsica de comarques de caràcter rural que han estat consultats per a l'elaboració d'aquest article.¹³

¹¹ En aquest context, diversos autors han estudiat la naturalesa específica d'aquests reptes ètics en el medi rural. La recerca s'ha centrat sobretot a estudiar els dilemes ètics que plantegen les *relacions duals* en les comunitats rurals, enteses com aquelles relacions que s'estableixen entre professionals i ciutadans que es caracteritzen per un doble vessant: la relació professional i la possible relació d'amistat, veïnal o familiar. Altres estudis també s'han centrat en aprofundir en la naturalesa dels dilemes ètics que es poden plantejar en un entorn rural davant l'escassetat de recursos, la dificultat de mantenir l'anonimat i la confidencialitat de les intervencions o la dificultat de treballar en equip que tenen els professionals del medi rural.

¹² Aquest procés es caracteritza per la implicació/participació de la població, que va assumint un protagonisme progressiu en el procés; la implicació activa de diferents administracions, significativament l'Administració local, i un ús equilibrat i coordinat dels recursos existents, és a dir, un paper actiu dels diferents professionals.

¹³ Les autores agraeixen especialment les opinions d'Elisabeth Ortega, directora del Consorci de Benestar Social del Ripollès, de Margarida Coma, coordinadora dels serveis socials bàsics de l'atenció a la pobresa i

Pel que fa a la primera qüestió, val a dir que els equips bàsics d'atenció social estan promovent diversos processos de treball comunitari en el medi rural. Principalment, són els serveis socials els que promouen aquests processos i fomenten el treball en xarxa amb altres agents dels municipis, en el marc de les accions dels Plans Locals d'Inclusió Social. Exemples d'aquestes actuacions poden ser les campanyes antirumors per fomentar la diversitat i el respecte; accions per promoure habilitats parentals; accions per fomentar el voluntariat; accions per combatre actituds sexistes i rols estereotipats en la comunitat o accions orientades a la creació d'hortos socials.

És compartit el fet que la gran demanda d'atenció individual que pressiona els serveis socials dificulta aquests processos de treball i que els professionals tenen poc temps. Hi ha dificultats per introduir elements de diagnòstic i prospecció del territori per conèixer les necessitats i innovar en aquest terreny, on no sempre hi ha la massa crítica suficient. D'altra banda, la població en aquests municipis no sempre està organitzada, i es fa més difícil impulsar estratègies d'acció comunitària amb perfils de població envellida que té hàbits, costums i valors socials força tradicionals. En aquest escenari, doncs, el treball comunitari continua essent poc visible i té poc pes si es posa en relació amb el volum de treball que genera l'atenció individual. Una dificultat afegida és la complexitat que genera per als equips bàsics d'atenció so-

cial promoure accions comunitàries quan hi ha un nombre elevat de municipis petits geogràficament dispersos.

D'una banda, pel que fa als reptes que el treball comunitari planteja als professionals, cal destacar la necessitat de reforçar la visibilitat i lideratge dels serveis socials en l'impuls d'aquests processos per tal de teixir aliances més reeixides, i de l'altra la necessitat d'aconseguir nivells òptims de participació de la població que garanteixin un major èxit d'aquestes accions.

Si ens referim a com capacitar els professionals de la intervenció social en el medi rural en aquesta direcció, s'apunta la necessitat d'oferir eines als professionals per tal de promoure formació per a perfils de tècnics-dinamitzadors que enforteixi els professionals i millori el treball en equip, al mateix temps que faciliti la seguretat necessària i experta per promoure un treball persistent en els territoris. D'altra banda, sembla adequat iniciar aquest treball amb accions comunitàries de dimensió reduïda, per fomentar l'aprenentatge i el coneixement i més endavant plantejar reptes d'altres dimensions, que comptin amb el suport institucional necessari.

Sembla clar que el lideratge d'aquestes accions comunitàries ha de ser compartit. Els serveis socials identifiquen les necessitats de la comunitat i han de ser veritables dinamitzadors del territori, proposant accions que s'han de dissenyar, implementar i avaluar conjuntament amb els ajuntaments, els serveis d'atenció a la comunitat, les entitats i associacions, en el cas que

¹Exclusió del Consorci d'Acció Social de la Garrotxa i de Rosa Fumàs, directora tècnica dels serveis socials del Consell Comarcal del Pallars Jussà.

existeixin, i la ciutadania. Les accions comunitàries que es porten a terme en els municipis rurals estan generant petits canvis, i el potencial de transformació social, si s'implica el conjunt de la població i els agents de la comunitat, és elevat.

A tall de conclusions

Som conscients que en aquest article només hem pogut sobrevolar un marc d'anàlisi general sobre l'estudi del treball comunitari en el medi rural i que hem apuntat succintament un seguit de reflexions que poden contribuir a fer-ne avançar el coneixement i l'estudi. Recapitem i apuntem algunes idees finals amb la voluntat de facilitar elements d'anàlisi i de contrast, amb l'ànim de contribuir, també, al debat professional sobre les dificultats i reptes que planteja la intervenció social en el medi rural.

Tal com hem exposat, la intervenció social en el medi rural requereix unes habilitats i una creativitat específica que donin resposta a les necessitats plurals d'una

■ **La intervenció social en el medi rural requereix unes habilitats i una creativitat específica que donin resposta a les necessitats plurals d'una comunitat diversa. El treball comunitari repta els professionals a incorporar noves maneres d'intervenir, més orientades a descobrir i reforçar els actius, les fortaleces i les capacitats de les persones i les comunitats.**

comunitat diversa. El treball comunitari repta els professionals a incorporar noves maneres d'intervenir, més orientades a descobrir i reforçar els actius, les fortaleces i les capacitats de les persones i les comunitats. En aquest marc, el professional del medi rural ha de treballar la diversitat del seu territori, actuant com a dinamitzador de la comunitat. La qüestió de fons és, sens dubte, com fem el salt d'uns serveis socials que gestionen recursos a uns serveis socials que a més tenen capacitat per apoderar les persones i les comunitats i esdevenir veritables agents de canvi.

■ **Cal tenir en compte l'elevada capacitat que poden tenir les noves tecnologies per innovar i millorar el treball dels professionals facilitant canvis més radicals.**

En aquest context, cal tenir en compte l'elevada capacitat que poden tenir les noves tecnologies per innovar i millorar el treball dels professionals facilitant canvis més radicals que, a més a més dels propis professionals, puguin apoderar les persones i les comunitats, compartint experiències entre equips i professionals, potenciant la formació especialitzada amb noves eines, facilitant les supervisions, aprenent dels èxits i de les accions fallides.

Cal, igualment, generar evidència sobre la praxi de la intervenció social en el medi rural. Cal promoure més recerca, intercanvi i avaluació de les accions en aquest àmbit, basada en el coneixement dels professionals i en les experiències dels ciutadans en els processos i les intervencions

que introdueixen innovació social. En aquesta direcció també sembla convenient promoure un major corpus teòric i aplicat sobre aquestes intervencions que pugui nodrir assignatures específiques en els graus universitaris. En aquest marc analític sembla raonable plantejar la necessitat de conceptualitzar les especificitats de la intervenció social en el medi rural per oferir major coneixement, no només als professionals sinó també als decisors públics per tal de crear criteris i una distribució dels recursos més adequada i adaptada a una realitat rural complexa.

■ **Generar evidència sobre la praxi de la intervenció social en el medi rural. Cal promoure més recerca, intercanvi i avaluació de les accions en aquest àmbit, basada en el coneixement dels professionals i en les experiències dels ciutadans en els processos i les intervencions que introdueixen innovació social.**

Bibliografia

- BROWNLEE, Keith; HAVERSON, Glenn i CHASSIE, Ahlea. "Multiple relationships: maintaining professional identity in rural social work practice", en *Journal of Comparative Social Work*, núm. 1 (2012). Pàg. 1-11.
- CARMONA, Moisés i REBOLLO, Oscar. *Guia operativa d'acció comunitària*. Acció Social i Ciutadania. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009.
- DALEY, Michael R. i AVANT, Freddie L. "Rural social work: reconceptualizing the framework for practice", en SCALES, T. Laine i STREETER, Calvin L. (Eds). *Rural social work: building and sustaining community assets*. Belmont, CA: Thomson/Brooks/Cole, 2004.
- DALEY, Michael R. i HICKMAN, Sam. "Dual relations and beyond: understanding and addressing ethical challenges for rural social work", en *Journal of Social Work Values and Ethics*, núm. 8 (2011). [publicació electrònica]. Data de consulta: 9 de desembre de 2014. Disponibilitat i accés lliure.
- FISKE, Hanna. "Reflections on rural social work", en *Social Work Today*, núm. 3 (4) (2003). Pàg. 13-15.
- FUMAS, R. M.; GUIXÉ, M. Rosa; PRAT, Núria i RAMIREZ, Marita. "Les necessitats socials del medi rural a Catalunya". Compareixença a la Comissió d'Estudi sobre la problemàtica del món rural a Catalunya. Parlament de Catalunya, 21 de novembre de 2002.
- GARCÍA ROCA, Joaquín. "Memorias silenciadas en la construcción de los servicios sociales", en *Cuadernos de Trabajo Social*, núm. 19 (2006). Pàg. 197-212.
- LITTLE, Jo i JONES, Owain. "Masculinity, gender and rural policy", en *Rural Sociology*, núm. 65 (2000). Pàg. 621-639.
- MARCHIONI, Marco. *Comunidad, participación y desarrollo. Teoría y metodología de la intervención comunitaria*. Madrid: Editorial Popular, 1999. ISBN 9788478842094.
- MARTÍNEZ-BRAWLEY, Emilia. *Close to home: human services and the small community*. Washington, DC: NASW Press, 1990. ISBN 9780871013125.
- MCNELLIE, Roger Bruce. "The advanced rural generalist", en *The New Social Worker*, núm. 8 (1) (2001). Pàg. 16-18.
- MONREAL, Pilar i DEL VALLE, Arantza. "Las personas mayores como actores en la comunidad rural: innovación y empowerment", en *Athena Digital*, núm. 17 (2010). Pàg. 171-187.
- OCDE. *The new rural paradigm: policies and governance*. París: OCDE, 2006. ISBN 9264023917.
- PRAT, Núria (coord.); CUARTILLA, Esther; FUMAS, Rosa Maria; GUIXÉ, Maria Rosa i ORTEGA, Carme. "Els serveis socials municipals en el medi rural. Una aproximació des dels territoris del Pirineu", en *Revista de Treball Social*, núm. 191 (2010). Pàg. 97-109.
- PUGH, Richard; SCHARF, Thomas; WILLIAMS, Charlotte i ROBERTS, Diane. "Obstacles to using and providing rural social care", en *Research Briefing*, núm. 22 (2007). Londres: Social Care Institute for Excellence.
- QUINTANA, Imma. *Les polítiques dels nous usos del temps en els municipis petits de la província de Barcelona*. Col·lecció Documents de Treball, sèrie Igualtat i Ciutadania. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2011. ISBN 978-84-9803-449-3.
- RIEBSCHLEGER, Joanne. "Facilitating rural community planning groups: collaboration games we know and (sometimes) love", en GINSBERG, Leon H. (Ed.). *Social work in rural communities*. Alexandria, VA: CSWE Press, 2005.
- RIEBSCHLEGER, Joanne. "Social Workers' suggestions for effective rural practice", en *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*. 2007. Pàg. 203-213.
- TEMPLETON, Sharon B. i MITCHELL, Lynda. "Utilizing an asset-based framework to improve policies for rural communities: one size does not fit all families", en SCALES, T. Laine i STREETER, Calvin L. (Eds). *Rural social work: building and sustaining community assets*. Belmont, CA: Brooks/Cole, 2004. Pàg.196-205. ISBN 9780534621636.